

Projekt om skötselåtgärder för backsvalan

Jan Sondell

Enligt *Fåglar i Sverige* finns 56 000 par (2008) i hela landet varav 1 300 i Stockholms län. Backsvalan är idag en *nära hotad* art enligt Artdatabankens rödlista. En viktig orsak är att antalet lämpliga boplatser minskar till följd av att brytningen av naturgrus minskar och ersätts av krossat bergmaterial som i regel lämpar sig sämre för svalornas bobyggnad. När nu möjligheterna till häckning blir färre är det särskilt viktigt att ta till vara de lämpliga grusbranter som ännu finns kvar och där ge svalorna ett skydd under häckningsperioden.

Bengt Legnell gjorde för ungefär ett år sedan Mälarenas Ornitologiska Förening uppmärksam på att backsvalan har en osäker framtid i Ekerö kommun med bara en häckningslokal. MOF tog då kontakt med Sand & Grus AB Jehanders och vi hade under en tid en dialog i frågan. Sedan visade det sig att Birdlife International och ägaren till Jehanders, Heidelberg Cement, som också äger grustag i andra länder, hade ett avtal om miljösamarbete.

MOF har alltså tillsammans med Birdlife Sverige, Birdlife International och Heidelberg Cement genom Jehanders startat ett projekt vars fullständiga namn är: *Management of Sand Martin in the Stockholm area*. Det omfattar alla Jehanders fem stora grustag (se karta) och syftar till att göra personalen uppmärksamma på var svalorna håller till och planera så att häckbranterna kan lämnas ostörda under häckningstiden. Jehanders grustag hyser uppskattningsvis mellan en tredjedel och hälften av länets häckande backsvalor.

Arbetet har nu pågått en fältsäsong. Med fältobservationerna har i första hand Urpo Könnömäki och Bengt Legnell arbetat och jag sköter den administrativa delen av projektet och svarar gärna på frågor (070-318 85 93, jan.sondell@telia.com). Så här ser resultatet från 2017 års inventering ut:

Grustag	Antal bohål	Minimalt antal par	Maximalt antal par
Löten N	100	25	40
Löten S	517	115	160
Riksten	46	10	20
Enhörna	245	45	70
Bålsta	230	60	80
Ledinge ¹	70	30	40
Summa	1 200	285	410

¹Backsvalorna häckade 2017 i ett annat grustag i direkt anslutning i Ledinge grustag

Det är inte så lätt att uppskatta antalet par i grustagen. Därför har vi valt att ange ett maximivärde och minimivärde. Löten N kommer 2018 att ta emot sprängsten som transporteras dit med båt från bygget av Västerleden. Vi tror att det då blir för stökigt för svalorna på den platsen och har inte planerat för några häckningsplatser 2018, däremot flera platser än tidigare i Löten S.

Genom att planera väl i alla grustagen hoppas vi på ett gott häckningsresultat och en ökning i antalet svalor till 2018. Projektet är nämligen tvåårigt och syftar ytterst till att framställa en handledning om skötseln av backsvalor i grusgropar, riktad i första hand till exploatörer över hela landet. Vilka åtgärder är då tänkbara för att hjälpa svalorna? Här några möjligheter:

- Man kan i grustaget inom ramen för den löpande verksamheten rekognosera och spara slänter med lämplig kornstorlek under perioden maj – augusti. Dessa bör justeras så att en lämplig rasbrant på 2–3 m finns på plats när svalorna anländer omkring 1 maj.
- Vi har noterat att svalorna på flera håll försöker häcka i krossat bergmaterial. Detta har skett med växlande framgång. Det behöver utredas vilka kornstorlekar och vilken lagringstid/packning som krävs för att materialet ska hålla ihop under hela häckningsperioden. Inför 2018 har vi i flera grustag planerat att lägga upp finkornig bergkross

(s.k. stenmjöl) för att se om några svalor kommer att välja sådana häckväggar.

- Det kan också på sikt bli aktuellt att lägga upp särskilda grushögar som sedan kan grävas om för svalorna. Sådant har provats i Skåne och Blekinge. Kanske ett bra avslut för en grustäkt vore att på botten av den utbrutna täkten lägga en hög/limpa med det sista naturgruset som sedan årligen grävs om för att svalorna ska ha orörd häckvägg varje år de återkommer från Afrika.

Hur oroliga ska vi vara för svalornas framtid i Stockholms län? Det är viktigt i sammanhanget att veta att flera av de stora grustagen har täktstillstånd för naturgrus som löper på ytterligare 20–30 år. De borde vara ca 6-8 st i vårt län. För varje år som går blir det dock allt viktigare att exploatörerna tar ett ökat ansvar för svalorna. Kriterium för en välskött täkt bör vara att också ha minst en backsvalekoloni som pysslas om på bäst sätt. När sedan grusbrytningen avslutas kanske det blir läge att etablera en omgrävbar ”evighetshög”.

Foto: Kjell Häggvik

Justerad häckningslänt i grustaget Löten på norra Ekerön i april 2017 i väntan på backsvalorna. Här kom de flesta paren häcka inom det aktuella projektet.